

GRAYDON A. TUNSTALL

BLOOD ON THE SNOW
The Carpathian Winter War of 1915

(University of Kansas Press, 2010., 258 o.)

„Nyugaton a helyzet változatlan” – Erich Maria Remarque világhírű regényének a címével lehetett jellemezni hosszú évtizedeken keresztül a nemzetközi hadtörténetírás angol-amerikai és nyugat-európai művelőinek érdeklődését az első világháború keleti frontjának eseményei iránt. A „helyzet” pedig a szinte teljes ignorancia volt: az említett szerzők gyakorlatilag kizárólag azoknak a hadszíntereknek a történetével foglalkoztak, ahol antantcsapatok harcoltak. Így kitüntetett figyelmet élvezett a nyugati front, kisebbet a Dardanellák, az olasz és a balkáni hadszíntér – utóbbiak azonban csakis azokban a rövidebb periódusokban, amikor ott a nyugati szövetséghez tartozó csapatok megjelentek. Most, az utolsó néhány esztendő első világháborús könyvtermését látva viszont meg kell állapítani, hogy valami mozdulni látszik ezen a téren. 2008-ban jelent meg Timothy C. Dowling munkája a Bruszlov-offenzíváról, 2010-ben pedig egyetlen hónapra (május) belül két idevágó munka is a boltok polcaira került. Az egyik, Richard L. DiNardo könyve a gorlicei áttörésről, a másik Graydon A. Tunstall alább ismertetendő kötete a kárpáti téli csatáról.

A neves amerikai szerző nem ismeretlen a magyar olvasók előtt. Már 1993-ban nagysikerű opust publikált a központi hatalmak első világháborút megelőző stratégiai együttműködéséről (*Planning for War Against Serbia and Russia*), amely Király Béla kitűnő sorozatában – *War and Society in East Central Europe* – jelent meg; a rákövetkező évben egy kisebb írását közölte a *Rubicon* című folyóirat is. A jelenleg a floridai Tampa egyetemén (University of South Florida) tanító hadtörténész professzor nem csupán tudományos teljesítménye miatt érdemes megkülönböztetett figyelmünkre, hanem azért is, mert pályatársaitól eltérő módon bírja a német nyelvet! Így számára a német nyelvű források illetve szakirodalom hozzáférhető, ami sajnálatos módon az angolszász szerzőkre általában egyáltalán nem jellemző. (Nyilván ez az egyik fontos oka a fentebb említett ignoranci-

ának.) Ennek köszönhetően Tunstall professzor a bécsi Kriegsarchiv páratlanul gazdag első világháborús anyagát éppúgy felhasználhatta könyve megírása során, mint a budapesti Hadtörténelmi Levéltár dokumentumait, és pedig utóbbiakból nem csupán a német, de bizonyos korlátok között a magyar nyelvűeket is, azokat ti., melyeket fordításban megkapott. Mindez megfelelő alapot nyújtott számára ahhoz, hogy a Nagy Háború egyik legvéresebb hadművelete, az 1915 januárja és áprilisa között lezajlott *kárpáti téli csata* történetét megírja.

Annak ellenére, hogy az egykori dualista birodalom utódállamainak „hivatalos” hadtörténetírása (az osztrák *Österreich-Ungarns letzter Krieg* illetve a magyar *A világháború 1914–1918*) viszonylag részletesen tárgyalja az említett időszak eseményeit, önálló monográfia a *front innenső oldalán* sem íródott erről a csatáról. Talán nem véletlenül: a Monarchia seregeit ugyan számos kudarc érte a világháború 51 hónapja alatt, de talán egyik sem volt ennyire kiábrándító és lehangoló, ennyire reménytelenül sikertelen. Ami pedig a veszteségeket illeti, ennyire súlyos véráldozatokat követelő. Tunstall érdeme, hogy ráirányítja a figyelmet erre a hadtörténészeknek „nemszeretem” hadműveletre, amelyben nincsenek látványos manőverek, szinte alig változik a frontvonal, a stratégiai elképzelések gyakran eleve kudarcra ítéltettek, a tanulságok pedig általában negatívak: arra szolgálnak példát, hogyan *nem lehet* és hogyan *nem szabad* hasonló terepen harcolni. Az amerikai történész párhuzamot von a kárpáti téli csata és a világtörténelem két másik hírhedt, rendkívül magas véradót követelő hadművelete: Verdun és Sztálingrád között. Az előbbivel a „vérszivattyú”, az utóbbival az elhibázott és menthetetlen stratégia miatt. Tulajdonképpen nincs semmi vadonatúj abban, amit élénk tár. Ahogy leírja, még sincs kellő hatás híján.

A világháló jóvoltából képet kaphatunk arról is, milyen fogadtatásban részesült Tunstall professzor könyve. Sajátos módon az olvasói

reakciók meglehetősen szélsőségesek: feltűnően sokan dicsérik feltétel nélkül, de legalább ugyanennyien tartják élvezhetetlennek. A közép-európai hadtörténetben kevésbé járatosak számára külön magyarázat híján nyilván megérthetetlen a menetdandár vagy a menetzred fogalma, és zavartan kapkodják a fejüket a különféle seregtestek gyakran változó elnevezése láttán. Igazságtalan lenne azonban mindezt a szerzőt kárhóztatni: egy ilyen jellegű szakkönyv feltételez bizonyos szintű ismeretanyagot az olvasók részéről is. Azok a kritikák azonban, amelyek az egyébként csinos kiállítású kötet térképvázlatait illetik, sajnos nagyon is jogosak. Szinte felsorolhatatlanul sok hiba csúszott ezek kivitelezésébe, ráadásul nem is mindig a megfelelő helyre kerültek. Márpedig a klasszikus hadtörténetírás legjobb hagyományait követő kötet a hadműveletek bemutatására épül, ezek figyelemmel követése viszont megfelelő térképek híján az olvasók túlnyomó többsége számára reménytelen vállalkozásnak bizonyulhat. A kelet-európai földrajzi nevek írása az *idegen* szerzők legtöbbszörében általában megoldhatatlan feladatot szokott jelenteni. Én magam az Uzsoki-szoros írásmódját szoktam választóvívnek tekinteni: amelyik munkában a z és az s sorrendjét sem képesek helyesen leképezni, az aligha lehet megbízható egyéb vonatkozásban is. Nos, ezen a téren Tunstall könyvével nincs gond, ám a diakritikus jelek használata legtöbbször elmarad. És ami különösen fáj: a hadműveletekben fontos szerepet

játszó Tersztyánszky lovassági tábornok nevét neki sem sikerült pontosan lerajzolni.

Mindezekkel együtt a kötet elérte célját: sikerült ráirányítani a figyelmet a világháború egyik kevésbé tárgyalt szakaszára. Igaz, a kép, amelyet az osztrák–magyar haderő szerepléséről élénk tár, elég negatív. Különösen éles kritikával illeti a hadvezetést, személy szerint Conrad von Hötzendorf vezérkari főnököt. Elismeri ugyan, hogy a körülzárt Przemysl felmentésének kényszere meglehetősen szűkre szabta a lehetőségeit, az előkészítetlen és megfelelő tüzérségi támogatást nélkülöző frontális támadások erőltetése miatt azonban a felelőséget egyértelműen rá hárítja. No és természetesen a hihetetlenül nehéz időjárási és terepvisszonyokra, amelyek ismételt felemlegetését egyes olvasók már-már túlzottnak is minősítik. Tény, hogy a rendkívül kedvezőtlen hegyi terep és a szélsőséges időjárás a támadási kényszerben harcoló osztrák–magyar csapatokat eleve hátrányos helyzetbe hozta. Ugyanakkor a zord időhöz jobban hozzászokott orosz alakulatok is hihetetlenül magas veszteségeket szenvedtek el. Végeredményben ezeknek a hadműveleteknek csak vesztesei lettek: a kárpáti téli csatában győztes cári csapatok mostani sikereit a májusi gorlicei áttörés tökéletesen lenullázta. Azaz, ha a Monarchia még 1914 őszén feladja Przemysl övvárát, mindkét fél jobban jár. Sajnos nem így történt...

Pollmann Ferenc

KRÁMLI MIHÁLY

A DUNAI VÍZI ÚT AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚBAN

A cs. és kir. Központi Szállításvezetőség által irányított dunai hajózás

(HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum – Line Design, Budapest, 2009. 157 o.)

Az első világháború történetét feldolgozó, több könyvtárat megtöltő magyar és idegen nyelvű szakirodalomban meglehetősen kevés a Duna mint nemzetközi vízi út Nagy Háború alatti politikai, gazdasági és stratégiai szerepét taglaló tárgyilagos feldolgozás. A témakörben született munkák legnagyobb része a császári és királyi Dunaflozilla harcaival, illetőleg az osztrák–magyar szárazföldi csapatoknak a fo-

lyam mentén végrehajtott hadműveleteivel foglalkozik, a dunai kereskedelmi hajózás 1914–1918 közötti történetének tudományos igényű feldolgozása és összefoglalása mindeztől várható magára.

A szerző a bevezetésben hangsúlyozza a téma kutatásának fontosságát, áttekinti a legfontosabb hazai és külföldi levéltári forrásokat, és a csekély szakirodalmat.